

Ketkä monialaistavat ~ tiloilla harjoitettavan muun yritystoiminnan yleisyys viljelmillä

Leena Rantamäki-Lahtinen

MTT/Taloustutkimus (MTTL), PL 3, 00411 Helsinki, leena.rantamaki-lahtinen@mtt.fi

Maatalouden toimintaympäristössä on tapahtunut suuria muutoksia viime vuosikymmeninä ja maatalouden rakenne on muuttunut voimakkaasti. Tilojen määrä on pudonnut, toisaalta tilakoko ja tuottavuus ovat kasvaneet. Monien tilojen vastaus muuttuviin vaatimuksiin on ollut tuotannon tehostaminen ja erikoistuminen. Toinen yleinen, mutta vähemmän tutkittu ilmiö on *toimintojen monialaistaminen*¹ maatalouden ulkopuolelle.

Syitä siihen, että yritys monialaistaa toimintojaan perustoimialan ulkopuolelle on monia. Monialaistamien on tapa pienentää yrityksen toimialakohtaisia riskejä. Toisaalta sillä voidaan tasata yrittäjäperheen tulojen kausivaihteluita tai kasvattaa tuloja. Yrityksen kasvu monialaisuuden kautta saattaa olla helpompaa kuin erikoistumalla, etenkin silloin kun toimialakohtaiset tekijät (kuten lisäpellon heikko saatavuus) rajoittavat kasvua. Yrityksellä saattaa olla käyttämättömiä resursseja tai se haluaa vaihteittain muuttaa toimenkuvaansa. Myös asiakkaiden tarpeiden muuttuminen saattaa pakottaa yrityksen toimialan muutokseen (Carter 1998). Monialaistamiseen liittyy yrityksen näkökulmasta myös monia haittapuolia, joista suurin on riski siitä, että sen resursseja hajotetaan liikaa.

MTT/Taloustutkimuksessa meneillään olevan tutkimuskokonaisuuden ”Maatilasta maaseudun pienyritykseksi” yhtenä osatavoitteena on kuvata suomalaisten maatilojen monialaisuutta sekä pohtia monialaistamisen vaikutuksia sekä yksittäisen tilan että suomalaisen maaseudun kannalta.

MMM:n tietopalvelukeskuksen (TIKE:n) vuonna 2000 toteuttamassa maatalouslaskennassa tiloilta kysyttiin niillä harjoitettavaa muuta yritystoimintaa koskevia kysymyksiä. Nämä kysymykset laadittiin yhteistyössä MTT/Taloustutkimuksen kanssa. Siten tutkimusaineiston muodostaa maatalouslaskennassa kerätty yksilöaineisto. Sitä voidaan pitää varsin kattavana, sillä kysely osoitettiin kaikille suomalaisille ja kyselyn vastausprosentti on erittäin korkea (99 %). Aineistoa syvennettiin vielä laajalla postikyselyllä (2 100 monialaista tilaa), jota analysoitiin monimuuttujamenetelmillä (faktori- ja ryhmittelyanalyysillä).

Kaikkiaan 21 800 tilalla eli 27 %:lla tiloista harjoitetaan myös muuta yritystoimintaa kuin maataloutta: 69 % monialatiloista toimi palvelualoilla, yleisintä olivat koneurakointi ja matkailu. 22 % tiloista toimii teollisuudessa, kuten elintarvikkeiden jalostuksessa. Lähes 70 %:lla tiloista yritystoiminnan harjoittaminen liittyy kiinteästi maatalouteen siten, että tilan koneita, kiinteistöjä tai raaka-aineita käytetään muuhun yritystoimintaan ja joku viljelijäperheen jäsen osallistuu toimintaan. Tiloilla harjoitettava yritystoiminta työllisti noin 16 000 henkilötyövuotta vuonna 2000. Monialaiset tilat työllistivät usein kausiluonteisia, ulkopuolisia työntekijöitä 11 300, jotka tekivät yhteensä 3 000 henkilötyövuotta.

Monialaisia tiloja on kaikkialla, lukumääräisesti eniten siellä missä maatilojen määrä on suurin eli Varsinais-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla. Toisaalta suhteessa alueen tilojen lukumäärään tiloja on eniten Lounais-Suomen saaristossa, Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla. Maatalouden yleinen rakenne näkyy monialaisakin tiloissa: lukumääräisesti yleisintä muun yritystoiminnan harjoittaminen on viljatililla ja lypsykarjatililla. Toisaalta kun monialaisen tilojen määrä suhteutetaan tuotantosuunnan kokoon, yleisintä monialaisuus on erikois- ja puutarhakasvien tuotannossa ja harvinaisinta lypsykarjatililla. Monialaiset tilat ovat sikatiloja lukuun ottamatta pinta-alaltaan suurempia kuin muut saman tuotantosuunnan tilat. Myös viljelijöiden ikärakenne poikkeaa toisistaan: monialaisten tilojen viljelijät ovat keskimäärin nuorempia kuin muut viljelijät.

Monialaisuuteen on tiloilla nähtävissä kaksi erilaista suhtautumistapaa; suurella osalla tiloista maatalous ja muu yritystoiminta täydentävät toisiaan ja toimintaa on tarkoitus jatkaa monialaisena. Toisaalta osalla tiloista monialaisuus on välivaihe joko maataloudesta muuhun yritystoimintaan siirtymiseksi tai kokeiluvaiheen kautta päädytään erikoistumaan takaisin maatalouteen.

Monialaisuus vaikuttaa maaseutuun tuomalla lisää työmahdollisuuksia ja rahavirtoja. Viljelijöille se on yksi keino kehittää yritystään. Monialaisuus ilmiönä tuo lisämahdollisuuksia myös vahvasti maatalouteen erikoistuneille tiloille, esimerkiksi siten, että ne voivat keskittyä omiin vahvoihin tuotanto- ja osaamisalueisiinsa ja ulkoistaa osan tarvittavista toiminnoista vaikkapa urakoitsijoiden tehtäväksi.

Carter, S. 1998. Portofolio entrepreneurship in the farm sector: indigenous growth in rural areas? Entrepreneurship and regional development, 10 (1998), p. 17-32.

¹ Monialaisella tilalla tarkoitetaan tilaa, jolla harjoitetaan maa- ja metsätalouden lisäksi muuta yritystoimintaa.